חלבלוב עב-זרע *Euphorbia phymatosperma* התגלה מחדש בירושלים לאחר 76 שנה

רון פרומקין, אקולוג ron.frumkin@gmail.com
תאריך גילוי – 20.3.2017
תאריך פירסום – 30.8.2017

חלבלוב עב-זרע *Euphorbia phymatosperma*, צמח אדום בסכנת הכחדה הגדל בשדרת ההר המרכזי ובחרמון – התגלה מחדש בירושלים, לא רחוק מהאתר בו נאסף לאחרונה לפני 76 שנה. במסגרת סקר טבע עירוני שנערך ב-20/3/2017 בתוואי המיועד לרכבת הקלה בירושלים למרגלות שכונת גבעת מרדכי, נערך סקר צמחייה במרחב התכנית. במרכז ציר המסילה המתוכננת, לא רחוק מאפיק נחל רחביה, במורד עמק המצלבה, נמצא כתם זעיר שגודלו כ-3 מ"ר ובו לפחות 300 פרטים של חלבלוב עב-זרע. הריכוז שאותר נמצא בתחתית מדרון סלעי, בנוף של בתה עשבונית בשליטה של שומר פשוט.

בית הגידול של **חלבלוב עב-זרע** בתא השטח המסומן, צולם ב- 27/8/2017. רון פרומקין ©

לאחר שהתברר כי לא ניתן יהיה לשמר אוכלוסייה נדירה זו באתרה, נאספו כ-100 הלקטים

עם זרעים שהועברו לבנק הגנים לצמחיית ארץ-ישראל, ולגן הבוטני האוניברסיטאי בירושלים, הנמצא בסמוך לאתר, במטרה לגדלם ולהשיבם לטבע באתר מתאים. עם זאת, בעת איסוף הזרעים, מרבית ההלקטים כבר נשרו ולא התאפשר לאספם. לפיכך, במטרה להציל את מאגר הזרעים המצוי עדיין בקרקע, נאספה בימים אלה (אוגוסט 2017) שכבת הקרקע העליונה ע"י רשות הטבע והגנים, והועברה לפיזור באתר אחר באזור ירושלים, בתקווה שאוכלוסייתו של מין נדיר זה תתחדש במיקום מוגן.

חלבלוב עב-זרע. צולם ביולי 2017. צילם: רון פרומקין ©
מימין לשמאל לפי הסדר: צמח יבש; הלקטים וזרעים; זרע; זרע עם גופיף שומני (Elaiosome)המושך נמלים המסייעות להפצתו.
להגדלה – לחצו על התמונות

על הצמח

חלבלוב עב-זרע הנו עשבוני חד-שנתי נמוך הדומה לחלבלוב פעוט, אלא הפרי שלו גדול במיוחד(4-6 מ"מ) והוא גדל בחגורת הספר הגבוהה בבתות ושטחי חורש פתוחים ; חלבלוב עב-זרע הוא בעל תפוצה מקוטעת באזורנו – הצמח מוכר בחרמון ובצפון הגולן, ולאחר הפסקה גאוגרפית, גדל בשדרת ההר המרכזי – נדיר מאוד בשומרון, בהרי יהודה (הר–גילה, אספר-מיצד, עמק הפירים בגוש עציון, חרבת-זיף) ושכיח עד נדיר ברכס מעון. תיאור ופירוט מלאים מצויים בכרך א' של הספר האדום (שמידע ופולק, 2007). הגדרתו כמין אדום נקבעה בשל נדירותו בישראל – 4 אתרים בלבד . על-פי הספר האדום (שמידע ופולק 2007) – נקבע **חלבלוב עב-זרע** כמין אדום, הנמצא בסכנת הכחדה בישראל. **חלבלוב עב-זרע** תועד פעמיים בירושלים: לראשונה ב-1925, ולאחר מכן נאסף ב-1941, בעמק המצלבה. מאז, כל המאמצים לאתרו בירושלים עלו בתוהו.

הממצא הנוכחי מדגיש את הצורך בביצוע סקרים פרטניים של מיני צמחים בסכנת הכחדה באתרי טבע עירוניים המיועדים לפיתוח. סביר כי **חלבלוב עב-זרע** עדיין מתקיים באתרים נוספים בעמקי מערב ירושלים, ויש לקוות כי ממצא זה סייע לאיתור מוקדים נוספים שעליהם ניתן יהיה להגן בעוד מועד. הצמח פורח מעט לאחר שיא הפריחה האביבית (כלומר בתחילת עד אמצע אפריל) כאשר ניתן למצוא פרטים ירוקים בפרי עד חודש יוני.

בשנים האחרונות נמסר על אתרים רבים נוספים בארץ של **חלבלוב עב-זרע**. לפי אטלס התפוצה של צמחי ישראל (Danin, 2004) הוא שכיח גם בנגב הצפוני, אך אין לכך תיעוד בעשביית האוניברסיטה העברית. לפיכך יש צורך לחזור לבדוק את כל הממצאים ואת כל האתרים על מנת להגדיר את מעמדו המדויק של המין במסגרת הקטגוריות של המינים האדומים. מספר האתרים שנצפו בשלושים השנים האחרונות על ידי חוג כלנית הוא 14 למעט האתר החדש.

חלבלוב עב-זרע. צילם: רון פרומקין ©

מימין – צמח ירוק, 20.3.2017; משמאל – צמח יבש, 2.8.2017

להגדלה – לחצו על התמונות

ספרות:

שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום – צמחים בסכנת הכחדה בישראל. כרך א'. הוצאת רשות הטבע והגנים.

———————————————————————————————————————

Danin A 2004 Distribution Atlas of Plants in the Flora Palaestina area. The Isr ael Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פרומקין ר 2017 חלבלוב עב-זרע Euphorbia phymatosperma התגלה מחדש בירושלים לאחר 76 שנה, חדשות בוטניות, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

חלבלוב עב-זרע Euphorbia phymatosperma התגלה מחדש בירושלים

לאחר 76 שנה